

TIJDSCHRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

21^e Jaargang

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1913

De Rijksdaalders van Hoorn en van Kampen gewogen en te licht bevonden.

Bij ordonnantie van ROBERT graaf VAN LEYCESTER, gouverneur en kapitein-generaal der Vereenigde Nederlanden, gegeven te 's-Gravenhage den 4en Augustus 1586 1), werd den meesters van de munten in de Nederlanden het slaan bevolen o.a. van „een daelder, corresponderende in ghewichte ende alloye metten oprechten daelders, soo jeghenwoordelijck in 't heylich Rijck gemunt werden ende sal cours ende ganck hebben tot 45 stuvers.”

Deze munt werd dadelijk na zijne verschijning „Nederlandsche Rijksdaelder” genoemd. Volgens de instructiën, gegeven aan den muntmeester der Hollandsche munt op 28 Augustus 1586 en op 21 Januari 1595, — volgens het verbaal van opening van de tweede muntbus van JACOB JANSZON DE JONGE, muntmeester te Dordrecht, loopende over het tijdvak 4 October 1586—17 Mei 1591 2), — volgens het verbaal van opening der zesde muntbus van JACOB DIRKSZON HALEWIJN, muntmeester van Gelderland, loopende over het tijdvak 1 October 1586—5 Augustus 1588 3) en volgens de instructiën van den muntmeester van Gelderland van 4 Januari 1589 en 31 December 1594 4), gingen er $8\frac{1}{12}$ Rijksdaalders in de snede-Trooisch mark en was het gehalte 10 penning 16 grein met eene remedie respectievelijk van 1 engelsch en 1 grein.

De Nederlandsche rijksdaelder was, — de remedie

1) Zie dit *Tijdschrift*, 1910, blz. 249.

2) Allen in het Rijksarchief te 's-Gravenhage.

3) DE VOOGT. *Geschiedenis van het muntwezen van Gelderland*, blz. 24.

4) DE VOOGT, l. c., blz. 25 en 30.

buiten beschouwing gelaten —, derhalve zwaar 29,2377 gram en hield aan zuiver zilver in 25.9891 gram.

De remedie in aanmerking en „naar binnen” genomen, bedroeg het gewicht van den Rijksdaalder 29.0550 gram en zijn gewicht aan zuiver zilver 25.8266 gram.

De Raden van Gelderland waren in 1596 tot de ervaring gekomen, dat er in Kampen en in Hoorn 1) Rijksdaalders geslagen waren beneden het wettig allooï. Zij beklagden zich dienaangaande bij de Staten-Generaal, welke klacht uitliep op een door de meesters-generaal der munten in de Vereenigde Nederlanden ingesteld onderzoek, zooals blijkt uit de hiervolgende extracten uit de notulen van evengenoemd lichaam.

Mercury 21a Augusti 1596.

De gedeputeerde van Gelderland verklaren schryven ontfangen te hebben van de raeden van Gelderland beroerende de faulten, die zy bevonden hebben in de rijcxdalers, die tegenwoirdelijk gemunt werden binnen Horn ende Campen by de essaye, die zy daarvan hebben doen maecken als houdende eenige daarvan int alloye alleenlijk thien penningen derthien greynen ende andere 10 penningen 13 greynen drye quart, gelijk bleke by de overgesonden cornetten van het voers. assaye gemaect, als nu verthoont, verzueckende dat d'heeren Staten zoude gelieven daerinne te verzien oft dat van wegen de provincie van Gelderland anderssins zoude moeten geleten ende gedaen worden voer de conservatie van haerluyder muntsregaliën gelijk zy zouden vinden te behooren. Es geresolveert ende geordonneert te schryven aen de generaal NISPEN ten eynde hy eenige rijcxdaalers, binnen desen jare tot Horn ende Campen gemunt, terstonts opzoecke ende by den essayeur-generael doe essayeren om te mogen weten de rechte valeur daarvan ende oft daerinne gevallen is beneden den voet van de generaliteyt, gelijk aangegeven wordt, ofte nyet om zijn rapport gehoirt etc. 2)

Martis 27a Augusti 1596.

Compareert HENRICK VAN NISPEN, generael-meester van de munte, leeght over het assaye by hem volgende het bevel van de heeren Staten doen doen van

1) Een rijksdaalder van Kampen van 1597 vindt men afgebeeld bij VERKADE pl. 160, fig. 1. De bewuste van 1595 schijnt zeldzaam te zijn. Volgens VERKADE werd een exemplaar verkocht bij DE RENESSE BREIDBACH. De Westfriesche rijksdaalder, in 1596 geslagen te Hoorn, vindt men afgebeeld bij VERKADE pl. 63, n°. 3. Er bestaan variëteiten, zie *Catalogus STEPHANIK*, n°. 1442—1444.

2) Rijksarchief 's-Gravenhage, afdeeling Staten-Generaal, n°. 22, fol. 258 v°. en n°. 543, fol. 408 r°.

de daelders, binnen het loopende jaer 96 gemunt binnen Horn ende Campen, gelijk dat hierna volgt :

Ontfanghen hebbende den 23n Augusti 1596 binnen de stadt Dordrecht missive van de E. M. heeren Staten-Generael der Vereenichde Nederlanden, in date den 21n Augusti desselvigen jaers, daerby my ondergescreven generael van der munte werdt beloofd op te soecken eenige rixdaelers, die in dit loopende jaer gemunt zijn binnen de steden Horn ende Campen ende die te doen essayeren by den essayeur-generael, hebbe ick, volgende de voers. Commissie, strax op alle de comptoiren ende onder diversche coopluyden de voerscreven daelers opgesocht ende nae veele onderzoucx vuyt diversche beursen becomen vier heele ende twee halve rixdaelers, gemunt binnen Campen ende twee rixdaelers gemunt binnen Hoorn, alles ront ende volkomen van canten ende ongeschroyt, zoe het by den hamerslach claerlijck bleke, dyenvolgende op den 24en des naemiddaegs ende voerts den 25en doende geweest met den assayeur-generael omme de essayen van de voerscreven penningen te maecken ende dezelve bevonden als volgt ende eerst :

De Rixxdaelders binnen Campen gemunt.

N ^o . 1	wegende	18	engels	26	asen,	10	denier	14 $\frac{1}{2}$	greynen.
„ 2	„	18	„	25	„	10	„	14 $\frac{1}{2}$	„
„ 3	„	18	„	26	„	10	„	14 $\frac{3}{4}$	„
„ 4	„	18	„	25	„	10	„	14 $\frac{1}{2}$	„

Halve Rixxdalers binnen Campen gemunt.

N ^o . 1	wegende	9	engels	13	asen,	10	denier	14 $\frac{3}{4}$	greynen.
„ 2	„	9	„	12	„	10	„	14 $\frac{3}{4}$	„

De Rixxdalers van West-Friesland binnen Horn gemunt.

N ^o . 1	wegende	18	engels	27	asen,	10	denier	15	greynen.
„ 2	„	18	„	27	„	10	„	15	„ 1)

Gelijk mede blijkt by de essayen, by de hant van den assayeur-generael op de respective cornetten van de voers. penningen gestelt.

Aldus gedaen ende bevonden ten jare ende dage als voeren. In oirconde dese by my onderteekent den 27n Augusti 1596. (Onderteekent) H. VAN NISPEN. 2)

Uit het ingesteld onderzoek bleek, dat, door elkaar gerekend, de rixksdaelders van Kampen, per stuk wogen 18 engels 25 $\frac{1}{2}$ aas en een gehalte hadden van 10 penningen 14 $\frac{7}{16}$ grein, de halve rixksdaelders van Kampen wogen 9 engels 12 $\frac{1}{2}$ aas en een gehalte hadden van 10 penningen 14 $\frac{3}{4}$ grein en dat de rixksdaelders van Hoorn wogen 18 engels 27 aas en een gehalte hadden van 10 penningen 15 grein.

1) Men ziet, het te kort aan gehalte was aanzienlijk minder dan de Raden van Gelderland hadden bevonden.

2) Rijksarchief 's-Gravenhage, afdeling Staten-Generaal n°. 22, fol. 269 r°. en n°. 543, fol. 420 v°.

In grammen uitgedrukt, krijgen wij deze uitkomsten :

— de rijksdaalder van Kampen was zwaar 28.9101 gram en hield aan zuiver zilver 25.5410 gram ;

— de halve rijksdaalder van Kampen was zwaar 14.4430 gram en hield aan zuiver zilver in 12.8874 gram ;

— de rijksdaalder van Hoorn was zwaar 28.9822 gram en hield aan zuiver zilver in 25.6613 gram.

Zooals wij hiervoor zagen, moest de rijksdaalder, — de wettige remedie „naar binnen” in aanmerking genomen —, aan zuiver zilver inhouden 25.8266 gram. Derhalve had de rijksdaalder van Kampen een te kort van 0.2856 gram, de halve rijksdaalder van Kampen een tekort van 0.0259 gram en de rijksdaalder van Hoorn een tekort van 0.1653 gram zuiver zilver.

Naar ons huidig geld (1 gulden = 9.45 gram fijn zilver) berekend, bedroeg het tekort, wat betreft :

— den rijksdaalder van Kampen 3.022 cent 1) ;

— den halven rijksdaalder van Kampen 0.274 cent ;

— den rijksdaalder van Hoorn 1.749 cent.

Men ziet, het verschil is niet groot.

's-Gravenhage.

AUG. SASSEN.

1) Tegen ons gouden tienguldenstuk gerekend, bedraagt het verschil ruim 4 cent.